

Apunts de morfologia verbal.

Pel professor Jordi-Carles Burillo.

Elements constitutius de les formes verbal: lexema i morfemes (1).

Les conjugacions i els temps verbals (2).

Models de conjugació (2.3)

Verbs regulars i verbs irregulars (3).

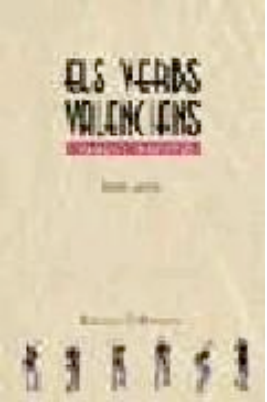
Tipologia verbal (4).

1. Elements constitutius de les formes verbals: lexema i morfemes

- Lexema (invariable): expressa la significació lèxica del verb, el seu significat, i és la part que en queda, quan eliminem la desinència de l'infinitiu [CANT-AR; cant-o, cant-es, cant-a...; cant-ava, cant-aves, cant-ava...].
- Morfema (variable): expressa els accidents gramaticals del verb.
 - a) Nombre. Expressa si el subjecte a què es refereix el verb és singular (1) o plural (+1) [cantava, cantàvem]. És una circumstància que estableix una concordança amb el subjecte i que es manifesta de manera fusionada amb la persona.
 - b) Persona. Expressa la relació de l'emissor o el receptor amb el subjecte a què es refereix el verb. És una circumstància que estableix una concordança amb el subjecte i que es manifesta de manera fusionada amb el nombre. Totes les formes tenen persona, menys les anomenades formes no personals (infinitiu, gerundi i participi).
 - 1a. persona: coincidència entre el subjecte a què fa referència el verb i l'emissor del missatge [canto].
 - 2a. persona: coincidència entre el subjecte a què fa referència el verb i el receptor del missatge [cantes].
 - 3a. persona: no hi coincidència entre el subjecte a què fa referència el verb i l'emissor, o el receptor, del missatge [canta].

Nombre	Persona	Pronoms	Exemple
Singular	1	jo	cant-o
	2	tu	cant-es
	3	ell, ella, vostè	cant-a
Plural	4	nosaltres	cant-em
	5	vosaltres, vós	cant-eu
	6	ells, elles, vostès	cant-en

- c) Temps. Expressa la relació entre el moment temporal en què s'expressa el verb i el moment en què es realitza aquest verb. S'expressa de manera fusionada amb les categories d'aspecte i mode.
- Passat: anterior al moment en què s'expressa l'oració [cantava, cantà].
 - Present: simultani amb el moment en què s'expressa l'oració [canto].
 - Futur: posterior al moment en que s'expressa l'oració [cantaré].
- d) Mode. Expressa l'actitud mental del subjecte. S'expressa de manera fusionada amb les categories de temps i d'aspecte.
- Indicatiu. Expressa una situació real (afirmativa o negativa) [Demà guanyarem el partit].
 - Condicional. Expressa una situació no real, possible si es compleix una condició prèvia [Cantaria si pogués].
 - Subjuntiu. Expressa una situació potencial o imaginada (desitjada, possible o probable, dubtosa) [Tant de bo que hi arribi].
 - Imperatiu. Expressa un comandament, una exhortació (ordenada o manada) [No vinguis tard]. No és correcte usar l'infinitiu (No: No fumar; Sí: No fumeu). Es construeix amb formes del Present d'Indicatiu (2a persones del singular i del plural) i del Subjuntiu (la resta).
-
- e) Aspecte. Expressa en quin moment es situa el desenvolupament del verb (quan s'està fent o quan ja s'ha realitzat). S'expressa de manera fusionada amb les categories de temps i de mode.
- Perfectiu: acció acabada (temps compostos, més el Passat simple i perifràstic) [cantà, havia cantat, ha cantat].
 - Imperfectiu: acció inacabada (temps simples, menys el Passat simple o perifràstic) [canta, cantava, cantarà].

Temps (formes simples)	Exemple
Present d'indicatiu	cant-a
Passat simple d'Indicatiu	cant-à
Imperfet d'Indicatiu	cant-av-a
Futur	cant-ar-à
Condicional	cant-ari-a
Present de Subjuntiu	cant-i
Imperfet de Subjuntiu	cant-és
Imperatiu	cant-a!

Temps (formes compostes)	Exemple
Perfet d'indicatiu	ha cantat

Passat perifràstic d'Indicatiu	va cantar
Plusquamperfet d'Indicatiu	havia cantat
Passat anterior d'Indicatiu	hagué cantat
Passat anterior perifràstic d'Indicatiu	va haver cantat
Futur perfet	haurà cantat
Condicional perfet	hauria cantat
Perfet de Subjuntiu	hagi cantat
Passat perifràstic de Subjuntiu	vagi cantar
Plusquamperfet de Subjuntiu	hagués cantat
Passat anterior perifràstic de Subjuntiu	vagi haver cantat

Formes no personals	Exemple
Infinitiu	cantar
Infinitiu perfet	haver cantat
Gerundi	cantant
Gerundi perfet	havent cantat
Participi	cantat, cantada, cantats, cantades

2. Les conjugacions i els temps verbals

- La conjugació d'un verb és l'ordenació sistemàtica de totes les formes d'un verb, que s'obtenen com a resultat de la combinació del lexema i tots els possibles morfemes. Aquestes formes són agrupades en grups de 6 formes que comparteixen un mateix temps verbal (1a., 2a., i 3a. persones, del singular i plural).
- Temps verbals (entre parèntesi hi ha el nom tradicional)

a) Mode Indicatiu

- Present d'Indicatiu
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció actual [Ara fem un pastis], habitual [L'aigua bull a 100°], de caràcter històric [Llull neix l'any 1232] o futura, però immediata [Demà marxo a Nova York]. És el temps no marcat per excel·lència (no és passat ni futur, és imperfectiu i pertany a l'Indicatiu).
- Perfet d'Indicatiu (Pretèrit Indefinit)
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció passada, acabada de realitzar (aspecte perfectiu) [Ja t'ho he dit].
 - També quan l'acció es realitza en una unitat de temps no acabada [S'han casat aquest any].
- Imperfet d'Indicatiu (Pretèrit Imperfet)
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció passada, de temps indeterminat, no acabada (aspecte imperfectiu) [Sempre em

telefonava a la nit], o que també expressa un matis de cortesia en el present [Desitjàveu res].

- Plusquamperfet d'Indicatiu (Pretèrit Plusquantperfet)
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció passada, no acabada, anterior a una altra (aspecte perfectiu) [Jo havia dinat quan va vas arribar].
- Passat simple (Pretèrit perfet simple) i Passat perifràstic (Pretèrit perfet perifràstic)
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció passada i acabada (aspecte perfectiu).
 - En la major part del domini territorial de la llengua catalana, el passat simple només s'usa en els usos formals i escrits. En canvi, el passat perifràstic s'usa també en els formals i en els col·loquials. Tanmateix, en el català meridional (valencià apitxat), el passat simple és el temps habitual de la llengua col·loquial, fins i tot en la 1a. personal del singular (cantí, temí, perdí, dormí, serví).
- Passat anterior (Pretèrit anterior) i passat anterior perifràstic (Pretèrit anterior compost)
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció passada, no acabada, immediata i anterior a una altra (aspecte perfectiu) [Tant bon punt va haver acabat l'acte, marxà].
- Futur (Futur simple)
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció futura [Ell ens hi acompanyarà].
- Futur perfet (Futur compost)
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció futura, anterior a una altra també futura [Quan jo surti de treballar, tu ja hauràs acabat].
- Condicional (Condicional simple)
 - És el temps amb el qual s'expressa una hipòtesi vinculada a una condició [Aniríem al cinema, si arribéssim d'hora].
- Condicional perfet (Condicional compost)
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció anterior a una altra, però futura a un passat [Li vam que abans de Nadal hauríem acabat el treball].

b) Mode Subjuntiu

- Present de Subjuntiu
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció hipotètica, irreal o imaginada, en el present o el futur, que depèn d'un altre verb en present [M'han dit que truqui].
 - Cal recordar les formes de la 1a. i 2a. persona del plural d'aquest temps, en els verbs velaritzats de la 2a. conjugació, no coincideixen amb les del Present d'Indicatiu [P. d'Indicatiu: prenem, preneu; P. de Subjuntiu: prenguem, prengueu].
 - Coincideix amb el temps amb el qual s'expressa una acció imperativa, en negatiu [No begueu aigua de l'aixeta].

- Perfet de Subjuntiu (Pretèrit Perfet de Subjuntiu)
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció acabada i anterior respecte al verb de l'oració principal [M'estimo més que ho hagi resolt].
- Imperfet de Subjuntiu (Pretèrit Imperfet)
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció hipotètica, present, passada o futura, que depèn d'un verb en passat [No vaig fer res perquè em van demanar que callés; Si tingués diners, em compraria un cotxe nou; M'agradaria que vingués aviat].
- Passat perifràstic de Subjuntiu (Pretèrit imperfet perifràstic)
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció passada o futura, que té incorporat el significat de dubte o possibilitat [M'alegro que hagi trobat el llibre que buscaves].
- Plusquanperfet de Subjuntiu (Pretèrit Plusquantperfet)
 - És el temps amb el qual s'expressa una acció acabada i anterior, que expressa dubte o possibilitat, respecte al verb de l'oració principal, també passat [Em sabia greu que no hagués nevat].
 - S'usa en les oracions subordinades adverbials concessives i condicionals [Si haguessis estudiat més, hauries pogut fer vacances; Encara que hagués estat molt amable, no hauria aconseguit res]. En l'oració principal no es pot fer servir el Plusquanperfet de Subjuntiu, sinó que s'ha d'usar el Condicional compost [No. Si haguessis estudiat més, haguessis pogut fer vacances].
- Passat anterior perifràstic (Pretèrit anterior compost).

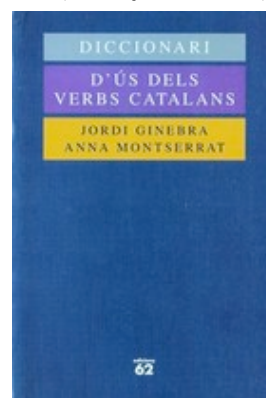

c) Mode Imperatiu

- Present
 - Les formes del Present d'Imperatiu són iguals que certes formes dels Present d'Indicatiu i de Subjuntiu:
 - 2a. p. singular = 3a. p. singular de l'Indicatiu [pren].
 - 3a. p. singular = 3a. p. singular del Subjuntiu [prengui].
 - 1a. p. plural = 1a. p. plural del Subjuntiu [prenguem].
 - 2a. p. plural = 2a. p. plural de l'Indicatiu [preneu].
 - 3a. p. plural = 3a. p. plural del Subjuntiu [prenguin].
 - Aquells verbs que adopten la desinència -es en la 2a. persona del singular del present de l'Imperatiu, com DIR, ÉSSER, PODER, SABER o VOLER [digues, sigues, pugues, sàpigues, vulgues], la 2a. persona del plural de l'Imperatiu és igual a la del Subjuntiu [digueu, sigueu, pugueu, sapigueu, vulgueu].
 - Quan l'oració es negativa, les formes del Present d'Imperatiu són idèntiques a les del Subjuntiu [no prenguis, no prengui, no prenguem, no prengueu, no prenguin].

d) Formes no personals

- Les formes no personals (infinitiu, gerundi i participi) no expressen el temps en què es produeix allò enunciat, ni marques que permeti atribuir-los persona i nombre. Són invariable l'infinitiu i el gerundi, mentre que el participi, per la seva naturalesa adjectiva es flexiona en nombre i gènere, amb quatre formes (cantat, cantada, cantades, cantades).
- Infinitiu
 - Les formes d'infinitiu *sapiguer, poguer, volguer, valguer, hauer* i *calguer* són col·loquialismes que cal evitar en la llengua estàndard, formal i escrita (hem d'usar les formes *saber, poder, voler, valer, haver* i *caler*).
 - És un substantiu verbal, cosa per la qual pot actuar com a verb i com a substantiu [Fumar no és sa]. I mai duu article al davant.
 - No s'ha d'usar en les oracions imperatives [No: No fumar; Sí: No fumeu].
- Gerundi
 - És un adverbial verbal [Ha baixat l'escala xiulant].
 - En les oracions subordinades adverbials, l'acció expressada per un adverbial sempre ha de ser anterior i simultània (mai posterior) a la del verb de l'oració principal [Em canso planxant dreta; Pelant patates, m'he talat un dit; però no: va baixar les escales, torçant-se un dit].
- Participi
 - És un adjectiu verbal [La gerra està trencada].
 - Concorda, en gènere i nombre, amb el nom del qual depèn [He tastat la fruita comprada] o amb un pronom feble que fa funció de CD [Avui n'he venuda molt (de ratafia)].

- Models de conjugació. Són uns models de combinació del lexema verbal i els morfemes, de manera que estableixen uns patrons de flexió verbal.
 - a) 1a. conjugació (verbs que acaben en -AR, com CANTAR). Li corresponen més de 6.200 verbs (un 86%), la majoria dels quals són regulars. ESTAR i ANAR són els únics verbs irregulars. És l'única conjugació productiva, capaç de crear nous verbs, cosa que no passa amb les conjugacions 2a. i 3a., que es consideren tancades.
 - b) 2a. conjugació (verbs que acaben en -ER, -RE, -R com TÉMER, PERDRE, i DIR, DUR i FER). Li corresponen uns 310 verbs (4 %), una bona part dels quals són irregulars.
 - La diferència entre els verbs acabats en -ER i -RE es troba en el mateix infinitiu i en els temps que es basen en l'infinitiu (el futur i el condicional) [temeré, perdré; temeria, perdria].

- c) 3a. conjugació (verbs que acaben en -IR, que segueixen dos models: els purs i els incoatius). Li corresponen uns 735 verbs (un 10 %), una petita part dels quals són irregulars.
- Incoatius (95 %). Tenen un increment -eix- entre el lexema i el morfema o desinència, en els Presents d'Indicatiu [serv-eix-o, sev-eix-es, serv-eix, serv-eix-en, però serv-im, serv-iu], de Subjuntiu [serv-eix-i, sev-eix-is, serv-eix-i, serv-eix-in, però serv-im, serv-iu] i d'Imperatiu [serv-eix, sev-eix-i, serv-eix-in, però serv-im, serv-iu]. Aquest verbs són la majoria. En el País Valencià i a les Illes, l'increment és -isc-/-ixca-, i -esc- respectivament.
 - Purs (5 % dels verbs). Sense l'increment -eix-. Són una minoria (ajupir, bullir, collir, cosir, cruixir, dormir, eixir, escopir, esmunyir-se, fugir, grunyir, morir, munyir, obrir, omplir, pruir, pudir, punyir, retrunyir, sentir, sortir, tenir, tossir, venir; i compostos d'aquests verbs) [DORMIR: dormo, dorms, dorm, dormim, dormiu, dormen].
 - Un pocs verbs (acudir, ajupir-se, assumir, bronzir, consumir, mentir, percutir, presumir, resumir...) admeten els dos models, encara que l'ús els ha consagrat com a incoatius [acudo o acudeixo, ajupo o ajupeixo, brunzo o brunzeixo...].
 - El verb LLUIR té dos significats: “emetre llum, aparèixer lluminós, tenir reflexos lluminosos”, intransitiu (model pur: lluo, llues, lluu, lluen; lluï, lluï's, lluï, lluïn) i “fer goig, fer-se veure, destacar”, transitiu (model incoatiu: llueixo, llueixes, llueix, llueixen; llueixi, llueixis, llueixi, llueixin).

3. Verbs regulars i verbs irregulars

- Verbs regulars: aquells que segueixen un model de conjugació amb la combinació d'una mateix lexema verbal i els morfemes propis de cada conjugació.
- Verbs irregulars: aquells que tenen una conjugació amb més d'un lexema i/o amb uns morfemes que no segueixen els models regulars de les conjugacions.
 - a) 1a. conjugació: tots els verbs són regulars menys ESTAR (sóc, ets, és, som, sou, són) i ANAR (vaig, vas, va, anem, aneu, van). ESTAR, a més, adopta, en el Passat simple, desinències de la 2a. conjugació [estiguí, estigueres, estigué].
 - b) 2a. conjugació: presenta moltes irregularitats.

- determinats verbs, aquells el lexema dels quals acaba en -c i -x, intercalen una vocal eufònica (e) davant del morfema verbal [perds, bats, però torces, neixes, mereixes]
- velarització (el 71 % del verbs de la 2a. conj. presenten aquesta irregularitat, la majoria dels quals acaben en -DRE [menys PERDRE], -ÈIXER i -URE):
 - > en el Present d'Indicatiu trobem la consonant velar sorda (c [k]) [conec, atenc, venc, prenc, incloc, ric, bec],
 - > que es sonoritza en altres temps (g/gu, [g]), com el Passat simple d'Indicatiu i el Present i l'Imperfet de Subjuntiu, també el Participi en alguns casos [conegué, conegui, conegués, conegut; atengué, atengui, atengués; vengué, vengui, vengués; prengué, prengui, vengués; inclogué, inclogui, inclogués; rigué, rigui, rigués, rigut; begué, begui, begués, begut]; això també afecta l'Imperatiu.
- els verbs que acaben en -LDRE i -NDRE tenen un lexema que, uns cops, compta amb la presència de la *d* (infinitiu, futur i condicional) [dissoldre, dissoldré, dissoldria; entendre, entendré, entendria], però altres cops, no és així [dissolc, dissolia, dissolgui, dissolt; entenc, entenia, entengui, entès].
- molts verbs acabats en -URE perden la *u* en el gerundi [coure, coent; concloure, conclouent, somriure, somrient].
- i altres que també acaben en -URE, canvien la *u* per una *i* [caure, caient; creure, creient].
- alternança e/a en el lexema verbal: en els verbs JEURE, NÉIXER i TREURE, la vocal neutra de lexema s'escriu amb *a*, però quan en aquesta posició és tònica s'escriu amb una *e* [jeu, neix, treu; jaiem, naixem, traiem].
- el Present de Subjuntiu dels verbs PODER i VOLER s'escriu *u* en el lexema, malgrat que, en la resta de la conjugació, les posicions àtones s'escriuen amb *o* [podia, volia; puguem, vulguem].
- ÉSSER o SER: particularment en el lexema del Present i el Passat simple [sóc, ets, és...; fuí, fores, fou, fórem, fóreu, foren] i en els morfemes
- FER: apareix una *a* en el Present [faig, fas, fa, fan] i el Futur [faré, faràs, farà...].
- HAVER: La 1a. persona del singular del Present és *he* / *haig*.
- el verb ESCRIURE, quan usa el lexema escriv- es conjuga com un verb de la 3a. conjugació [escrivia, escriví, escrivís].
- els verbs ESCRIURE i VIURE fan el gerundi com els verbs de la 3a. conjugació [escrivint, vivint].
- els verbs acabats en -NDRE fan els participis acabats en -ès [après, encès, entès, ofès], però molts d'aquests participis adopten altres formes [fondre, fos; vendre, venut, difondre, difós; pondre, post, prendre, pres; confondre, confós; respondre, respost].
- els verbs acabats en -LDRE fan els participis acabats en -olt i -ut [absolt, molt, dolgut, dissolt, resolt, calgut].

- els verbs acabats en -ÈIXER i -LER fan els participis acabats en la desinència velaritzada -ut [aparegut, conegut, desaparegut, desconegut; valgut, solgut, volgut].
- c) 3a. conjugació.
- aquells verbs, el lexema dels quals acaba en -g, -r i -s intercalen una vocal eufònica (e) davant del morfema verbal [dorms, sents, però fuges tusses, obres].
 - els verbs TENIR i VENIR adopten, en Passat d'Indicatiu, l'Imperfet d'Indicatiu i el participi, desinències de la 2a. conjugació [tingueres, vingueres, tenia, venia, tingut, vingut].
 - el verb EIXIR, té el lexema eix-, però també ix- en els Present d'Indicatiu i de Subjuntiu [ixo, ixes, ix, ixen; ixi, ixis, ixi, ixin].
 - un grup reduït de verbs tenen el participi irregular: [COBRIR, cobert; OBRIR, obert; SOFRIR, sofert; IMPRIMIR, imprès].
 - alternança u/o en el lexema verbal: en els verbs COLLIR, COSIR, ESCOPIR, SORTIR, TOSSIR, en posició àtona s'escriu amb o, però quan aquesta posició és tònica s'escriu amb una u [cull, cus, escup, surt, tus; collia, cosia, escopia, sortia, tossia].

- d) No són considerades com a irregularitats les variacions ortogràfiques (c/qu; ç/c; g/gu; j/g; gu/gü, qu/qü, ig/g) de verbs com trencar, començar, pregar, envejar, enaiguar o adequar [trenco, trenques; començo, comences; prego, preguntes; envejo, enveges; enaiguo, enaigües; adequo, adeques; fuig, fuges]; la col·locació d'accents i dièresis; i les variacions fonètiques (p/b; t/d; u/v) que puguin presentar qualsevol de les tres conjugacions.

4. Tipologia verbal

- Segons el valor gramatical
 - a) Lèxics: de contingut semàntic ple [canto, cantava, cantaré].
 - b) Auxiliar: sense contingut semàntic [haver: he cantat, havia cantat, hauré cantat].
- Segons la funcionalitat
 - a) Copulatiu [ÉSSER, ESTAR].
 - b) Predicatiu (transitiu, intransitiu, pronominals --quan el pronom no realitza cap funció--).

- c) Impersonals: que fan referència a fenòmens metereològics; HAVER-HI; CALDRE. Quan volem indicar l'existència o la presència d'algú o alguna cosa, utilitzem la tercera persona del singular del verb HAVER, precedida pel pronom adverbial hi [Hi ha molts problemes; no hi havia cadires lliures]. Cal remarcar que el verb HAVER-HI sempre es conjuga en singular, és a dir, no hi ha concordança de nombre.

5. Bibliografia

- CASTELLANOS, Josep-Anton. *Normativa bàsica de la llengua catalana*. ICE (UAB). Pàgs. 162-193.
- CLUA, Maria Jesús; i GIRONÈS, Maite. *Els verbs catalans conjugats*. Editorial Barcanova. Barcelona, 2010.
- *Curs Català per a tothom*. La Vanguardia. Generalitat de Catalunya. Barcelona. Pàgs. 19-36.
- FABRA, Pompeu. *La conjugació dels verbs en català*. Ed. Barcino. Barcelona, 1937.
- FABRA, Pompeu. *Gramàtica Catalana*. Ed. Teide. Barcelona, 1956. Pàgs. 37-59.
- *Gramàtica*. Ed. Castellnou. Ed. Primera Plana. Barcelona, 1998. Pàgs. 24-40.
- MARVÀ Jeroni. *Curs Superior de Llengua catalana*. Ed. Barcino. Barcelona, 1985. Pàgs. 66-142.
- SOLÀ, Joan. *Gramàtica del català contemporani (volum 1)*. Ed. Empúries. Barcelona, 2002. Pàgs. 583-729.
- TORRAS, Josep; i ROBERT, Mercè. *Els verbs catalans. Models de conjugació*. Ed. Proa (Butxaca). Barcelona 1995.
- VALOR, Enric. *La flexió verbal*.
- *Verbs catalans*. Ed. Castellnou. Ed. Primera Plana. Barcelona, 1998.
- XURIGUERA, Joan Baptista. *Els verbs catalans conjugats*. Ed. Claret. Barcelona, 1972.

